

Л. І. Стрій,

канд. філол. наук,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

доцент кафедри прикладної лінгвістики

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9785-588X>;

Г. В. Сенік,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

старший викладач кафедри української мови та мовної підготовки іноземців

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8524-4295>

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНОТАТИВНИХ ТОПОНІМІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто способи творення неофіційних тополексем, їхнє конотативне значення та стилістичне забарвлення. Метою дослідження є структурно-семантичний аналіз конотативних топонімів загального узусу і молодіжного сленгу, що функціонують в інтернет-комунікації та в інших формах неофіційного спілкування, а також відображені в словниках жаргонної лексики і молодіжного сленгу. За семантикою всі неофіційні, у тому числі й молодіжні, еквіваленти офіційних назв міст є експресивно насиченими, нетривіальними, такими, що мають у своїй семантиці конотації різного значення. За структурою вони можуть бути однослівними, складними або ускладненими словосполученнями: *Лохнеса, Чорноморська Пальміра, перлина біля моря* (Одеса). Більшість із неоднослівних номінацій, а саме перифраз, позитивно характеризує ці топооб'єкти, підкреслюючи сталі або індивідуально виділені когнітивні ознаки. Конотація подекуди характеризує й офіційні назви українських міст і сіл: *Бовдури, Крижопіль, Зачепилівка* та ін. Найактивнішим способом творення конотативних неофіційних тополексем, зокрема топосленгізмів, виявився спосіб скорочення — відтинання частини слова, скорочення за аббревіатурним типом, буквена аббревіація: *Крам* (Краматорськ), *Херс* (Херсон), *Хмель* (Хмельницьк), *Фриско* (Івано-Франківськ), *ЗП* (Запоріжжя). Сленгові молодіжні назви треба сприймати на тлі «базових» офіційних назв як експресивно-оцінні або словесно-ігрові їхні еквіваленти із зниженим (частіше) соціально-мовленнєвим статусом. Значну роль у словотворі відіграють топоформанти *-к/-івк(а)*, *-ах(а)*, суфіксoid *-сімі*: *Македонівка* (Макиївка), *Констаха* (Костянтинівка), *Кривбассімі* (Кривий Ріг). Гумористично-іронічного ефекту, «сміхового оприлюднення світу», характерного більшою мірою для молодіжного сленгу, досягають деривати, для яких моделлю слугують іноземні топоніми, що називають величні, всесвітньовідомі, ідеальні (на думку номінатора) заморські мегаполіси: *Криво-де-Жанейро* (Кривий Ріг), *Ріо-де-Житомир*, *Сан-Харцизько*, *Волна-Вегас*

(Волноваха), *Х'юстон* (Донецьк). Важливою рисою неофіційних топонімів є створення семантико-стилістичних парадигм, синонімічних рядів, котрі досягають інколи значної кількості; що віддзеркалює системну організацію цього ономастичного простору. Усе зазначене свідчить про неосяжні словотвірні можливості української мови в царині конотативних топонімів.

Ключові слова: топонім, топонімізм, креатив, структурно- семантична парадигма, оцінність, експресивність.

L. I. Strii,

Candidate of Sciences in Philology,

Odesa I. I. Mechnikov National University

Associate Professor at the Department of Applied Linguistics;

H. V. Senyuk,

Odesa I. I. Mechnikov National University

Senior lecturer at the Ukrainian Language

and Foreigners' Language Training Department

STRUCTURAL ASPECTS OF CONNOTATIVE TOPONYMS IN THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE

The article explores the methods of forming casual topolexemes, their connotative meaning and stylistic colouring. The aim of the research is a structural-semantic analysis of connotative toponyms in common speech and teen slang, which function in the internet communication and in other forms of informal communication and also represented in the dictionaries of teen slang and jargon vocabulary. From the semantic point of view, all informal equivalents of the official city names, including teen slang, are expressively rich, non-trivial, and have connotations of different meaning in their semantics. By their structure, they can be one-word, compound or complex word combinations: *Лохнеса, Чорноморська Пальміра, перлина біля моря* (Odesa). Most of the compound nominations, namely, periphrasis, positively characterizes these topo-objects, emphasizing styles or individually specified cognitive features. Connotation also characterizes official names of the Ukrainian cities and villages: *Бовдури, Крижопіль, Зачепилівка*, etc. The most active way of forming connotative informal topolexemes, including topo-slang, is contraction — reduction of a word part, abbreviation, letter abbreviation: *Крам* (Kramatorsk), *Херс* (Kherson), *Хмель* (Khmelnitsk), *Фриско* (Ivano-Frankivsk), *ЗП* (Zaporizhzhya). Teen slang names should be seen in contrast to the "basic" official names as their expressively-evaluating or verbally-palyful equivalents with the lower (more often) social-language status. The significant role in word formation is given to the topo-suffixes -к/ -івк(а), -ах(а), and the suffixoid -citi: *Македонівка* (Makiyivka), *Костяківка* (Kostyantynivka), *Кривбасці* (Kriviy Rig). The ironically-humorous effect, the "jocular proclamation to the world",

mostly specific to the teen slang, is produced by the derivatives, which are formed by the model of the foreign toponyms, naming huge, world-famous, ideal (in the nominator's opinion) world metropolises: *Криво-де-Жанейро* (Kriviy Rig), *Ріо-де-Житомир*, *Сан-Харцизько*, *Волна-Вегас* (Volnovakha), *Хьюстон* (Donetsk). An important feature of informal topolexemes is the formation of semantic-stylistic paradigms, synonymic chains, which can reach quite a significant amount; it reflects the systems organization of this onomastis area. All of the above indicates the immense word-forming possibilities of the Ukrainian language in the field of connotative topolexemes.

Key words: toponym, topo-slang, creativity, structural-semantic paradigm, evaluation, expressiveness.

Постановка наукової проблеми. Власні імена — особливий лексико-граматичний розряд у складі іменників, для якого характерні спільність значення та вживання. Цей різновид лексики являє собою лінгвістичне явище, що має специфіку в плані вираження як особлива функціональна група, безпосередньо пов'язана із суспільною практикою в різних сферах людської діяльності. Власні імена — це оніми, які формують ономастичний простір у лексичному масиві мови. Одним із значних за кількістю та вживанням у всіх сферах людського життя є розряд топонімів — власних назв географічних об'єктів різних типів. «У силу свого призначення — називати місцевість — топоніми в первинному вжитку передають відомості про особливості місцини, географічне середовище, перших мешканців, культурні традиції певного терену», — зазначає дослідниця української конотоніміки Г. П. Лукаш [8, с. 195]. Ця стаття присвячена аналізу топонімів. Нашу увагу привернув особливий різновид топонімів — експресивні топоніми, що широко побутують у загальному узусі та сучасному молодіжному субстандарті — лексиці сленгу.

Актуальність дослідження зумовлена загальною тенденцією, яку можна спостерігати в мовленні молоді наприкінці ХХ — на початку ХХІ століть, — жаргонізацією, що проникає в засоби масової інформації, інтернет-комунікацію й мовлення дорослих громадян. **Метою** дослідження є вияв особливостей будови і семантики конотативних топонімів загального узусу і молодіжного сленгу, що функціонують в інтернет-комунікації та в інших формах неофіційного спілкування, а також відображені у словниках жаргонної лексики й молодіжного сленгу. **Об'єктом** дослідження є конотативні топоніми, вжиті в різних сферах мовленнєвої діяльності. **Предметом** — структурно-семантичний аналіз цих пропріативів. **Матеріал** дослідження досить значний, і Internet презентує без лінгвістичної інтерпретації зібрані аматорами неофіційні назви міст, серед яких є українські; ми користуємося цим матеріалом, а також деякими матеріалами із друкованих джерел. Проаналізовано більше ста конотативних тополексем. Серед провідних **методів** — описовий, компонентний і словотвірний аналіз. **Наукова новизна** роботи визначається відсутністю системного дослідження зазначених мовних одиниць, незважаючи на окремі розробки, присвячені обраній нами темі. **Теоретична і практична цінність** визначається певним внеском

в теорію ономастики та можливість лексикографічного опрацювання такого фактичного матеріалу. **Перспективною** є укладання словника конотативних топонімів.

Виклад основного матеріалу. Узувальні та okazіональні конотативні топоніми. Наш матеріал показує, що в розмовному, художньому й публіцистичному мовленні дуже активно (і до того ж уже з XIX століття) використовуються різні неофіційні, експресивні утворення для номінації топооб'єктів.

Номінативна діяльність людини визначається сучасною наукою як обов'язковий компонент мовленнєвої діяльності в цілому, який потребує для свого здійснення не тільки певних мисленнєвих операцій (порівняння, ототожнення, поєднання і роз'єднання понять і т.ін.), але також певних знань і оцінок, установок, осмислення мовлення і його учасників, урахування соціальних і рольових характеристик партнерів по комунікативному акту. Будучи одиницями лексичної системи, топоніми в живому мовленні та в художньому дискурсі можуть, виконуючи номінативну функцію, виступати також носіями експресивної функції, посилюючи різноманітні конотативні характеристики, зокрема оцінність та емотивність. Експресивність мовних одиниць, на думку сучасних лінгвістів, слугує для посилення виразності й впливової сили висловлювання. «Експресивність ототожнено з одним із конотативних відтінків мовних одиниць поряд з емоційністю, оцінкою й функціонально-стилістичною забарвленістю» [14, с. 149]. Експресивність сприяє за допомогою семантичної контрастності кращому донесенню логічної та емоційно-оцінної інформації до перцепієнта.

Проте предметом уваги топоніміки довгий час були переважно нейтральні (офіційні) назви просторових об'єктів, їхня семантика й етимологія. Першовідкривачем теми про конотативну онімію був Є. С. Отін, який у 1978 р. надрукував статтю «Конотативна ономастична лексика», у якій показав різноманітність і безмежність значеннєвих можливостей ономастичних лексем [11]. Видатний ономатолог Ю. О. Карпенко привернув увагу до того, що топоніми мають також певний стилістичний потенціал. Водночас він підкреслює, що цей потенціал формується зазвичай у функціональній сфері: за рахунок насиченості тексту топонімами, інтерпретації їхньої внутрішньої форми і частково за рахунок утворення експресивних топонімічних одиниць, яких, на його думку, у мові не так багато [3]. Йшлося перш за все про художні твори. Але і в художніх творах автори шукають можливості для експресивних топонімів: наприклад, у поезії Д. Пилипчука: за уявленням давніх греків, населена територія Землі з Елладаю в центрі була Ойкуменою: *Красунь було без міри в Ойкумені, Та світ зійшовся клином на Елені. Скажи, чому, коли дивлюсь на тебе, Стою Парісом на троянській сцені?* [Цит. за: 8, с. 197]. Отже, топонім *Ойкумена* символізує тут грецьку цивілізацію. Ю. О. Карпенко наводить приклад okazіональних експресивних топонімів в оповіданні Ю. Федьковича «Дурний гуцуляк», де один гуцул родом «не з Дрантигузіє, а з Дурнолузіє пошив усіх парубків у славному селі Мудрівцях у великі дурні» [2, с. 21]. Однак і деякі офіційні назви не позбавлені конотативної семи. У розвідці «Курйозні географічні назви України» так схарактеризовано місто *Харцизьк* — «одна з найкурйозніших назв в цілому світі» [4], оскільки походить від

харциз — 'розбійник', 'грабіжник': *Ме звіря — людську кров пролити і не харциз, людей щоб бити* (Котл. Ен. IV. 50) [15, 4, с. 388]. Оцінні характеристики людей закладені у внутрішній формі топонімів *Несвоя, Бовдури, Мала Дівича, Погибляк*, різні стани і дії віддзеркалені у назвах *Заздрість, Користь, Пологи, Атаки, Гуляйполе*; до демонічних сил звернуті топоніми *Сатанів, Чортков, Чортовець, Чорторий* [6]. «Оцінність і експресивність <...> ґрунтується на конотаціях, закладених у семантичній структурі апелятива, твірного для оніма слова» [8, с. 128]. До цього списку можна додати конотативні *Зачепилівка, Крижопіль, Жмеринка*, які виявляють конотацію «віддалене місце, периферія» [9, с. 71].

Спостереження над способами творення неофіційних форм топонімів, а також пов'язані з цим семантичні прирошення і мисленнєві процеси, дозволяють досліджувати механізм зв'язку і вербалізації свідомості та деяких національних особливостей носіїв мови на цій ділянці ономастичного простору.

Неофіційні топоніми можна поділити на дві великі групи з погляду прагматики: ті, що мають позитивну конотацію, підкреслюють велич, красу, світове, історичне значення певного топооб'єкта; і ті, що несуть негативну оцінку, передаючи занедбаність, провінціалізм та інші негативні риси певної географічної реальності. До першої групи можемо віднести такий тип номінацій, як перифрази, які в XIX столітті були дуже поширені в художній літературі. Топонімічна перифраза — це образна описова конструкція, котра замінює топонім і репрезентує якісь його стійкі чи індивідуально виділені ознаки, або презентує ціле за допомогою його різних когнітивних складових. Розглядаючи зібраний нами матеріал, звертаємо увагу на велику кількість різного роду *столиць* у переносному значенні, яке підкреслює значущість певного міста у світовому або регіональному просторі в певному аспекті: *столиця світу* — Женева і Париж, *столиця моди* — Мілан, *українська дунайська столиця* — Ізмаїл, *перша, східна столиця* — Харків, *західна столиця* — Львів, *столиця гумору* — Одеса. Поширеними серед перифраз є структурний тип, який складається із слова *місто* та ознак, що характеризують і диференціюють лише одне місто: *Вічне місто* — Рим, *місто лілей* — Флоренція, *місто сотні шпилів* — Прага, *місто Гауді* — Барселона, *заборонене місто* — Пекін (у центрі міста величезний палац імператорів — «Заборонене місто», якого не можна було покинути без дозволу імператора), *місто тигрів* — Осло (багато статуй тигрів), *місто братерської любові* — Філадельфія та багато інших.

Перифрази, із структурного погляду, є неоднослівними номінаціями, побудованими за моделлю простих і ускладнених словосполучень, наприклад: Київ — *схили Дніпра*, Одеса — *Південна Пальміра, Чорноморська Пальміра, Українські Афіни, Маленький Париж, перлина біля моря, південна столиця України, столиця гумору* та ін. Зауважимо, що Пальміра — стародавнє місто в Сирії. У сучасній українській мові Пальміра — прозивна, метафорична назва міст, архітектура яких вражає розкішшю та монументальністю [12].

Багато перифраз утворюються за індивідуальними моделями, які семантично відтворюють певні події, факти, характеризуючи єдине місто у світі з позитивною

конотацією. Більшість експресивних топонімів є однослівними, утвореними різними способами: *Афган* — Афганістан (виник у жаргоні військових); *Дніпр*, *Дніпро*, *ДП*, *Некропетровськ* — Дніпропетровськ до його перейменування на Дніпро, *Лохнеса* — Одеса (парономазійна назва, що зближує жаргонну лексему *лох* 'жертва злочину, шахрайства; тухтій, роззява' [16, с. 205] і офіційну назву міста.

Неофіційні тополексеми в молодіжному сленгу (топосленгізми). Тепер звернімося до молодіжних сленгових топонімів, які ми зібрали в мережі інтернет.

Молодіжний сленг як один із соціолектів і форма експресивного просторіччя активно й агресивно входить у сучасне мовлення. Під терміном «молодіжний сленг», слідом за дослідниками, ми розуміємо лексичний шар неоднорідних за генетичним складом слів та виразів, котрі, не будучи приналежністю окремих соціальних груп молоді, з високою частотністю вживаються з метою неформального спілкування молодими людьми у віці від 8-9 до 35 років незалежно від їхньої освіти, роду діяльності й соціального статусу.

Лінгвокреатив, або мовна гра, є однією з ознак молодіжного сленгу. Для неофіційних назв міст характерна основна ознака креативності — оригінальність. Але водночас у них виявляються певні закономірності творення, які відображають мовні можливості креативної діяльності у сфері топонімії. А оскільки географічна карта України немала, то еквіваленти нестандартних номінацій геофактів (населених пунктів різного адміністративного статусу) ми уналежнюємо до феноменів масового лінгвокреативу.

Називаючи вже позначене мовою, топокреативи основною своєю функцією мають експресивну, характеризуючу, поряд з номінативною. Такими є, зокрема, топонімічні новотворення молодіжного сленгу, пронизані зарядом «міцної експресивності», що помітно відрізняє їх від офіційних стандартних назв.

Одним із шляхів поповнення цієї лексичної сфери виступає експресивний словотвір. Ми розглянемо структуру топонімів-новотворень, які широко входять у мовленнєву комунікацію молоді й виступають у ній як еквіваленти офіційних назв населених пунктів, головним чином міст.

У назвах міст першим за продуктивністю способом є скорочення за аббревіатурним типом (тобто незалежно від морфемного складу), коли відтинають частину слова і утворюється топонім з основою на приголосний: *Дніпр* (Дніпропетровськ), *Ілліч* (Іллічівськ до його перейменування на Чорноморськ), *Крам* (Краматорськ), *Севас* і *Севаст* (Севастополь), *Сімф* і *Сімфер* (Сімферополь), *Херс* (Херсон), *Хмель* (Хмельницьк), *Кишин* (Кишинів у сленгу українців Придністров'я [1, с.14]) або на голосний: *Бахчи* (Бахчисарай), *Дніпро* (Дніпропетровськ), *Фриско* (Івано-Франківськ), *Волна* (Волноваха, районний центр Донецької області. Топосленгонім утворений шляхом скорочення офіційної назви міста, внаслідок чого виник формальний збіг з апелятивом *волна*). Іноді виникає омонімія з іншомовними топонімами або з апелятивами рідної мови: *Бундес* (Західна Німеччина, від нім. Bundesrepublik), *Херсонес* (Херсон, за назвою античного міста-держави в Криму), *Запор* (Запоріжжя), *Уж* (Ужгород), *Кремень* — (Кременчук).

Помітну роль в експресивному топоніміконі молоді відіграють аббревіатури. Аббревіатура — це своєрідний дериват мотивувальної бази — розгорнутого сполучення слів. При аббревіації похідне слово створюється на ґрунті сполучення кількох слів, які входять у нього не цілком, а частинами, у скороченні. Але, на відміну від традиційних аббревіатур, сленгові аббревіатури утворюються від офіційних топонімів складної структури, переважно однослівних. Це можуть бути складні, неоднокореневі слова цілісного або дефісного написання, і в такому випадку аббревіатура складається із початкових літер або звуків кожного кореня чи (рідше) слова в офіційній назві. На відміну від розгорнутої назви, згорнута, аббревіатурна має експресивно-стилістичну характеристику. Отже, скорочення зумовлює також утворення згорнутих назв-аббревіатур, мотивувальною базою яких виступають топоніми-композиції, утворені шляхом складання, зрощення або двохлексемного складу: *ЗП* (Запоріжжя), *ДП* (Дніпропетровськ), *ДНДе* (Дніпродзержинськ, зараз Кам'янське).

Значною продуктивністю вирізняються утворення експресивних сленгових топонімів шляхом скорочення із суфіксацією, причому особливу активність виявляє суфікс *-ук/ік*, що несе позитивну конотацію: *Марік* (Маріуполь), *Севастик* (Севастополь), *Сімфик* (Сімферополь), *Франик* (Івано-Франківськ). Для мовної свідомості українців у цьому ряду утворень очевидна проєкція в топонімічну сферу із сфери антропонімічної: багато антропонімів мають неофіційні зменшено-пестливі форми з суфіксом *-ук/ік*: Петро — *Петрик*, Григорій — *Грицик*, Юрій — *Юрасик*, хоча в молодіжному середовищі вони маловживані, тут домінують інші моделі демінутивів. У «Першому словнику українського молодіжного сленгу» Світлани Пиркало ми знайшли імена *Алік* і *Толік* у значенні 'алкоголік' і 'ненадійна людина' [13, с. 1, 63], тобто відбулася апелятивізація цих антропонімів. Г. П. Лукаш наводить приклади знижувального відтінку у конотонімах із суф. *-ик*: *Гамлетик*, *Геростратик*, *Дантесик*, тобто це ті особи, котрі виявили себе як такі, що не досягли «зразків», до яких пнулися, це «дрібнота» [9, с. 73].

Наведені вище топосленгоніми характеризують мовця — перш за все, його мовленнєву манеру і прагматичну установку. Імплицитно вони характеризують також ситуацію спілкування: вочевидь, це сфера неофіційного, невимушеного спілкування — найімовірніше, з настановою на сміхову тональність.

Продуктивним у сфері утворення топосленгонімів залишається традиційний топоформант — суфікс *-ськ*, який супроводжує інші способи словотворення або виступає як самостійний формант: *Дніпропилдимськ* (Дніпродзержинськ), *Некропетровськ*, *Дніпрожидовськ*, *Фенопетровськ* (Дніпропетровськ, зараз Дніпро). Експресивність у номінаціях цієї останньої групи створюється, природно, не суфіксом *-ськ*, а включенням у назву на фонетичній, денотативно-семантичній, словотвірній основі когнітивних сем, які відтворюють аксіологічні компоненти у сприйнятті та інтерпретації названих топооб'єктів. Номінація *Фенопетровськ*, на нашу думку, у першому своєму елементі відсилає до *фенолу* — токсичної речовини, яка викликає опіки при попаданні на шкіру (але, можливо, і до *фені* — блатній мові чи до інвективного виразу *мені*

все до фені — ‘для мене ніщо не має значення, мені все однаково’; в узагальненому сенсі — це експресивна назва міста, проживання в якому несе загрозу як фізичному, так і духовному життю людини. Такий самий смисл несе і сленгізм *Некропетровськ*, утворений від складання грецького слова *nekrós* ‘мрець’, ‘труп’ та частини твірної назви. Суттєвими в усіх випадках такого типу виявляються семантичний зв’язок (іноді алюзія) з нейтральною (офіційною) номінацією, збереження впізнавання (збереження в усіх випадках — за небагатьма винятками — кількості складів та звукової схожості) і включеність у семантико-стилістичну парадигму топоніма.

Скажемо декілька слів про історію словотвірного елемента *-ськ*. Для мови Київської Русі, що мала великі афіксальні можливості, суфікс *-ск-* був тим продуктивним словотвірним морфом, за допомогою якого утворені назви багатьох древніх міст, відображені в літописах і «Повісті временних літ». Ці назви спочатку являли собою відносні прикметники в короткій формі. Але оскільки топоніми — це іменники, то в цьому лексико-граматичному класі відбулася спеціалізація суфікса *-ськ-* і він набув тут виключно топонімічного значення, маркуючи саме назви міст. Про це свідчать, наприклад, нові назви на мапі України: *Чорноморськ*, *Вуглегірськ*. Отже, суфікс *-ськ-* при нульовому закінченні з давніх часів був і завжди залишався активним і продуктивним «міським» словотвірним засобом. Меншою мірою представлений у молодіжному сленгу інший традиційний топоформант — суфікс *-к(а)* та його похідний (чи ускладнений інтерфіксом) суфікс *-івк(а)*: *Крематорівка* (Краматорськ), *Македонівка* (Макіївка), *Какашка* — дериват від аббревіатури КК — кіноконцертний комплекс [13, с. 27].

Зазначені морфи при їхньому нормативному вживанні виступають компонентами географічних імен сільського статусу, їх використовують у назвах сіл, хуторів, невеличких поселень. Їхнє включення в номінації міст із спеціальним наміром — факт зниження адміністративного статусу, який свідчить (у свідомості номінатора) про їхній провінціалізм, занедбаність, «сільськість». Тут виразником експресивної семантики виявляється саме формант *-к(а) / -івк(а)*. У цьому контексті цікавим видається використання старої назви Донецька — *Юзівка*, за прізвиськом засновника міста Джона Юза, тобто велике і красиве промислове місто жартома осмислене як провінційне село.

Використання суфікса *-к(а) / -івк(а)* часто супроводжується паронімо-фонетичними алюзіями у сполученні із семантико-аксіологічними включеннями: наприклад, *Крематорівка* асоціюється з *крематорієм*. Деяку продуктивність виявляють і розмовно-просторічні суфікси *-х(а)* і *-ах(а)* при нерегулярному скороченні мотивувальної бази: *Крамаха* — (Краматорськ), *Констаха* — (Костянтинівка).

Топосленгізми, що ґрунтуються на мовній грі. Огляд досягнень українських авторів у галузі вивчення мовної гри здійснила Н. В. Кондратенко [4]. Термін *мовна гра*, запропонований Л. Вітгенштейном, означає певний тип поведінки мовців, в основі якого лежить свідоме (продумане) порушення системних відношень мови. Мета мовної гри — створення неканонічних мовних форм та структур, які отри- мують експресивне значення і викликають у слухача / читача естетичний, в цілому

стилістичний ефект. Частіше мовна гра пов'язана з вираженням в мовленні комічних смислів або бажанням створити новий, свіжий образ. Т. Космеда і О. Халіман подають наступну дефініцію мовної гри: умисне, заплановане відхилення від мовних норм для створення прагматичного ефекту, «оновлення» мотивованості словесного знака на тлі автоматизованості стандартної мови [5, с. 23 — 24]

Створення зразків мовної гри та їх декодування потребує креативного, нестандартного мислення. Безумовно, серед наведених вище прикладів топосленгонімів також наявні факти мовної гри. Однак в цьому підрозділі нашої розвідки ми звернемося до яскравіших і найбільш виразних, навіть якщо десь виникнуть повторення.

Скажемо спочатку про використання іншомовних слів і морфем для створення сміхового ефекту. Іншомовні, і зокрема топонімічні елементи активно входять у нестандартну топонімічну номенклатуру вельми різноманітно. Особливою увагою користуються імена міст Ріо-де-Жанейро, Сан-Франциско, Лос-Анджелес та інші як моделі для алюзійних утворень: *Криво-де-Жанейро* (Кривий Ріг), *Ріо-де-Житомир*, *Сан-Харцизко*, *Сан-Харцизьк*, *Волна-Вегас* (Волноваха), *Брос-Анджелес*, *Саф'ян-Франциско* (назви сіл в Одеській області — Броска і Саф'яни), *Х'юстон* (Донецьк, від того ж Джона Юза — *Huges town*), *Кишингтаун* (Кишинів). Продуктивність виявляє і зв'язаний топонімічний елемент *-citi*: *Кривбассімі* (Кривий Ріг), *Волна-Сімі* (Волноваха). Цей словотвірний елемент можна, на нашу думку, вважати суфіксоїдом, оскільки він продукує певну кількість похідних назв, створюючи гумористичний ефект. Очевидно, у цьому можна побачити своєрідний антифразис — стилістичний прийом, при якому ім'я іронічно вживається в протилежному значенні, як і у вищезазначених дериватах: топоніми, що називають невеликі, глухі, занедбані провінційні й непровінційні міста та містечка, зіставлені при трансформуванні з величними, всесвітньовідомими, ідеальними (на думку номінатора) закордонними мегаполісами. Динаміка значення ('діловий центр Лондона' → 'діловий центр міста' → 'місто') призводить до сучасних метафоричних номінацій: *Smart cimi* (Івано-Франківськ), *Smart sity* (Київ) — назви міст, котрі прагнуть у майбутньому стати «розумними містами», де використовують сучасні технології для благополучного життя громадян і де є вже певні здобутки.

Інколи молодь вдається до використання іншомовних топонімів на позначення побутових реалій, і ці номінації десемантизуються, переходять у розряд апелятивів: *Бухенвальд* — 'студентська їдальня', *Гранада* (муз.) — 'грімздка конструкція', *Парнас* (муз.) — 'гроші, зароблені музикантами на весіллі' [13, с.7, 17, 46].

Зрозуміло, що людина є справжнім творцем сучасної дериваційної системи, а молода людина — студент, журналіст, програміст — лінгвокреативні особистості й поготів. Створюючи експресивні нестандартні топоніми, вони жартують, іронізують, висміюють, поводяться дотепно, зло, словом, занурюються самі і занурюють читача в сміхову стихію. Такі назви, на думку Лесі Ставицької щодо жаргону взагалі, «смішні, дотепні, вони показують реальні потенції національної мови у царині сміхового оприлюднення світу. Цей сміх за своєю природою демократичний, ворожий будь-якій ієрархічності, висококомунікабельний, бо ж скорочує дистанцію між комунікантами

і є знаком довірливих, фамільярних стосунків» [16, с. 14]. Сміхового ефекту можна досягти різними способами: використанням продуктивних способів словотворення і словотвірних типів, але більшою мірою словотворчість оформлюють за індивідуальними оказіональними моделями, реалізуючи всі потенційні можливості мови. Тут представлені різноманітні трансформації типу параномазій з метою мовної гри, каламбуру: *Крематорськ* (Краматорськ), *Хряків* (Харків), *Тарабари* (Татарбунари, м. в Одеській області). Установку на гумористичний ефект мають також переробки офіційних назв, що базуються на асоціативному зв'язку з іншими, більш відомими географічними іменами: *Лохнеса* (Одеса), *Македонія*, *Македонівка* (Макіївка).

Акумуляована в подібних назвах сміхова стихія мови відображає, на наш погляд, духовне здоров'я молоді, розуміння своєї унікальності й неординарності, творчого заряду. І водночас у просторі молодіжного сленгу як своєрідному адекваті дійсності можна побачити життєві реалії й проблеми, обличчя сучасних політичних діячів, наприклад, *село Добкіно* (Харків), «імена президентів України мотивують, приміром, національно окреслені номінації цигарок: у молодіжному сленгу: LM — Леонід Макарович, LD — Леонід Данилович» [10]. Помітне відображення в сленговому топоніміконі молоді знайшли також проблема міжнетічних стосунків: *Дніпрожидовськ* — Дніпропетровськ, *Унгвар* — Ужгород (значна частина жителів — угорці), *Бандерштадт* — Львів; екологічне неблагополуччя промислових міст (останнє бачимо в трагікомічних номінаціях: *Дніпродим*, *Дніпропилдимськ* — Дніпродзержинськ, *Некропетровськ* — Дніпропетровськ, *Крематорськ*, *Крематорівка* — Краматорськ). У цілому ж гумористично трансформовані тополекси у своєму додатковому конотативному значенні втілюють ідею занедбаності, екологічного неблагополуччя і настрій невдоволеності молоді станом справ на українському просторі.

Висновки та перспективи дослідження. Розглянувши більше ста конотативних топонімів, ми дійшли таких висновків. За семантикою всі неофіційні, у тому числі й молодіжні, еквіваленти офіційних назв міст є експресивно насиченими, нетривіальними, такими, що мають у своїй семантиці конотації різного значення. За структурою вони можуть бути однослівними, а також складними або ускладненими словосполученнями: *Лохнеса*, *Чорноморська Пальміра*, *перлина біля моря* (Одеса). Більшість із неоднослівних номінацій, а саме перифраз, позитивно характеризує ці топооб'єкти, підкреслюючи сталі або індивідуально виділені когнітивні ознаки. Конотація подекуди характеризує й офіційні назви українських міст і сіл: *Бовдури*, *Крижопіль*, *Зачепилівка* та ін. Найактивнішим способом творення конотативних неофіційних тополексем, зокрема топосленгізмів, виявився спосіб скорочення — відтинання частини слова, скорочення за аббревіатурним типом, буквена аббревіація: *Крам* (Краматорськ), *Херс* (Херсон), *Хмель* (Хмельницьк), *Фриско* (Івано-Франківськ), *ЗП* (Запоріжжя). Сленгові молодіжні назви треба сприймати на тлі «базових» офіційних назв як експресивно-оцінні або словесно-ігрові їхні еквіваленти із зниженим (частіше) соціально-мовленнєвим статусом. Значну роль у словотворі відіграють топоформанти -к/-івк(а), -ах(а), суфіксoid -сіті: *Македонівка* (Макіївка), *Констаха* (Костянтинівка),

Кривбассімі (Кривий Пір). Гумористично-іронічного ефекту, «сміхового оприлюднення світу», характерного більшою мірою для молодіжного сленгу, досягають деривати, для яких моделлю слугують іноземні топоніми, що називають величні, всесвітньовідомі, ідеальні, на думку номінатора, закордонні мегаполіси: *Криво-де-Жанейро* (Кривий Пір), *Ріо-де-Житомир*, *Сан-Харцизько*, *Волна-Вегас* (Волноваха), *Х'юстон* (Донецьк). Важливою рисою неофіційних тополексем є утворення семантико-стилістичних парадигм, синонімічних рядів, котрі досягають інколи значної кількості; що віддзеркалює системну організацію цього ономастичного простору; так, парадигма назв Одеси налічує сім одиниць. Усе зазначене свідчить про неосяжні словотвірні можливості української мови в царині конотативних тополексем.

Література

1. Безсонова Т. Функціонування соціально маркованої лексики в ареалі полілінгвістичної комунікації. *Актуальні проблеми мовознавства та літературознавства* : зб. наук. праць. Вип. 1. Тирасполь, 2014. С.10–15.
2. Карпенко Ю. О. Літературна ономастика. Зб. статей. Одеса : Астропринт, 2008. 325 с.
3. Карпенко Ю. О. Стилістика топонімів. *Записки з романо-германської філології*. Одеса : Фенікс, 2008. Вип. 20. С.53–59.
4. Кондратенко Н. В. Мовна гра в рекламному теледискурсі як вияв лінгвокреативу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. Філологія, 2019, № 38, т. 3. URL: http://vestnik-philology-mgu.od.ua/archive/v38/part_3/24.pdf.
5. Космеда Т. А., Халіман О. В. Мовна гра в парадигмі інтерпретативної лінгвістики. Граматика оцінки. Граматичні ігра (теоретичне осмислення дискурсивної практики). Дрогобич : Коло, 2013. 228 с.
6. Курйозні географічні назви України. URL: <https://surma.com.ua/326-kuriozni-geografichni-nazvy-ukrainy.html>.
7. Лєсовець Н. М. Конотативно марковані ергоніми м. Луганська. *Традиційне і нове у вивченні власних назв*: Тези міжнародної ономастичної конференції. Донецьк — Горлівка — Святогірськ, 2005. С. 126 — 128.
8. Лукаш Г. П. Актуальні питання української конотоніміки : монографія. Донецьк, ТОВ Промінь, 2011. 448 с.
9. Лукаш Г. П. Ознаки системної організації конотативних власних назв. *Мовознавство*, 2011. №2. С. 69 — 77.
10. Мартос С. Молодіжний сленг: міф чи реальність? URL: .
11. Отін Є. С. Конотативна ономастична лексика. *Мовознавство*, 1978, №6. С.47 — 53.
12. Пальміра. URL: <https://slovník-inshomovnih-sliv.slovaronline.com/12687>
13. Перший словник українського молодіжного сленгу. Укладач Світлана Пиркало. За ред. Ю. Мосенкіа. Київ, 1999. URL: <http://pyrkalo.com/files/2011/10/SVITLANA-PYRKALO-SLANG-Dictionary.pdf>.

14. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля -К, 2010. 843 с.
15. Словарь української мови: в 4-х тт. / За ред. Б. Грінченка. Київ, 1907 — 1909. Т. 4. URL: http://ukrlit.org/slovnky/hrinchenko_slovar_ukrainskoi_movy/%D1%85%D0%B0~харциз.
16. Ставицька Л. Український жаргон. Словник. Київ : Критика, 2005. 494 с.

References

1. Bezsonova, T. (2014) *Funktsionuvannia sotsialno markovanoi leksyky v areali polilinhvistychnoi komunikatsii* [The functioning of socially marked vocabulary in the area of polylingual communication]. *Aktualni prblemy movoznavstva ta literaturoznavstva*. [Current problems of linguistics and literary studies]. Zb. nauk. prats. Tyraspol. Vol. 1, pp.10 — 15. [in Ukrainian].
2. Karpenko, Yu. O. (2008). *Literaturna onomastyka* [Literary onomastics] Zb. statei. Odesa: Astroprint . [in Ukrainian].
3. Karpenko, Yu. O. (2008). *Stylistyka toponimiv* [Stylistics of toponyms] *Zapysky z romano-hermanskoi filolohii*. [Notes from Romano-Germanic philology], 20, pp. .53 — 59. [in Ukrainian].
4. Kondratenko, N. V. (2019). *Movna hra v reklamnomu teledyskursi yak vyjav linhvokreatyvu* [Language play in advertising television discourse as a manifestation of linguistic creativity] *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humaniyarnoho universytetu*. Ser. Filolohiia, № 38, p. 3. URL: http://vestnik-philology-mgu.od.ua/archive/v38/part_3/24.pdf. [in Ukrainian].
5. Kosmeda, T. A., Khaliman, O. V. (2013). *Movna hra v paradyhmi interpretatyvnoi linhvistyky. Hramatyka otsinky.Hramatychni ihrema (teoretychne osmyslennia dyskursyvnoi praktyky)* [Language game in the paradigm of interpretive linguistics. Grammar of evaluation. Grammatical games (theoretical understanding of discursive practice)]. Drohobych : Kolo. [in Ukrainian].
6. *Kuriozni heohrafichni nazvy Ukrainy* [Curious geographical names of Ukraine.]. Available at: <https://surma.com.ua/326-kuriozni-geografichni-nazvy-ukrainy.html>. [in Ukrainian].
7. Liesovets, N. M. (2005). *Konotativno markovani erhonimy m. Luhanska* [Connotatively marked ergonyms of the city of Luhansk]. *Tradytiine i nove u vyvchenni vlasnykh nazv: Tezy mizhnarodnoi onomastychnoi konferentsii*. [Traditions and innovations in the study of proper names: Theses of the international onomastic conference]. Donetsk — Horlivka — Sviatohirsk, pp. 126 — 128. [in Ukrainian].
8. Lukash, H.P. (2011). *Aktualni pytannia ukrainskoi konotonimiky* [Current issues of Ukrainian conotonymy] Monohrafiia. Donetsk, TOV Promin. [in Ukrainian].
9. Lukash, H.P. (2011). *Oznaky systemnoi orhanizatsii konotativnykh vlasnykh nazv* [Signs of the systematic organization of connotative proper names]. *Movoznavstvo*, 2, pp. 69 — 77. [in Ukrainian].
10. Martos, S. *Molodizhnyi slenb: mif chy realist?* [Youth slang: myth or reality?] Available at: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine62-9.pdf> [in Ukrainian].

11. Otin, Ye. S. (1978). *Konotativna onomastychna leksyka* [Connotative onomastic lexicon.] *Movoznavstvo*, 6, pp. 47 — 53. [in Ukrainian].
12. Palmyra. Available at: <https://slovník-inšomovnih-sliv.slovaronline.com/12687-ПАЛЪМІРА> [in Ukrainian].
13. *Pershyi slovnyk ukrainskoho molodizhnoho slenhu*, (1999) [The first dictionary of Ukrainian youth language.]. Ukladach Svitlana Pyrkalo. Za red. Yu. Mosenkisa. Kyiv. [in Ukrainian]. Available at: <http://pyrkalo.com/files/2011/10/SVITLANA-PYRKALO-SLANG-Dictionary.pdf> [in Ukrainian].
14. Selivanova, O. O. (2010). *Linhvistychna entsyklopediia* [Linguistic encyclopedia] Poltava: Dovkillia. Kyiv. [in Ukrainian].
15. *Slovar ukrainskoi movy: v 4-kh tt. (1907—1909)* [Dictionary of the Ukrainian language: in 4 vol. Ed. by B. Grinchenko]. Kyiv. Vol. 4. [in Ukrainian]. Available at: [:http://ukrlit.org/slovnkyk/hrinchenko_slovar_ukrainskoi_movy/%D1%85%D0%B0~khartsyz](http://ukrlit.org/slovnkyk/hrinchenko_slovar_ukrainskoi_movy/%D1%85%D0%B0~khartsyz). [in Ukrainian].
16. Stavyt'ska, L. (2005). *Ukrainskyi zhargon. Slovnyk* [Ukrainian Jargon. Dictionary]. Kyiv: Krytyka, [in Ukrainian].